

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 70 (1957)

Artikel: Lia Rumantscha
Autor: Loringett, Stiafan
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-223022>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 22.01.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Lia Rumantscha

Rapport dal parsura per l'an 1956

marz 1956 — marz 1957

(Fuorma scurznida per las Annalas)

Quaist an da gestiun ais stat fermamaing suot l'insaina dal

Memorial al Cussagl federal

e dals problems chi spettan da gnir realisats in quaist connex. Il memorial cha la suprastanza da la LR ha drizzà in mai 1956 al Cussagl federal postulescha:

1. Relasch d'ün conclus federal per üna contribuziun regulara in favur da mantegnimaing e promoziun da lingua e cultura rumantscha.
2. Ün augmaing da la contribuziun annuala a la LR da fr. 50 000.— a fr. 150 000.— davent da l'an 1957.

Quaist memorial fa valair in möd survezzaivel e richamaing documentà cha la Lia ha realisà üna buna part dal program preschantà dal 1947 e chi sun gnüts contenschüts allegraivels resultats. L'industrialisaziun però chi s'acquista üna vallada davo l'otra dal Grischun rumantsch, pretenda hoz urgiaintamaing üna acziun da dostanza bler plü largia ed intensiva co fin quà,

Las novas incombenzas da la Lia, preschantadas illa seguonda part dal memorial cumpigliaran *l'inter territori rumantsch* e pon gnir realisadas *be in stretta collavuraziun cun nossas societats affiliadas*. Üna delegaziun da la Lia ha gnü occasiun dad expuoner eir amo a bocca noss giavüschs a signur cuss. federal Etter chi ha muossà tuott'incletta per noss bsögns e farà üna rel. proposta al Cussagl federal. Eir il chantun Grischun stuvarà in quel cas praistar considerabelmaing daplü per il rumantsch, impustüt per las scoulas e scoulinas.

Premiss cha survegnan quaist agüd da Berna e Cuaira per las acziuns giavüschadas chi sun tuottas da character periodic e constant, ans restaran tantüna inavant ils

Pissers finanziaals d'editur

I' s tratta da vocabularis, grammaticas, cudeschs belletristics, antologias per scoulas e creschüts, cudeschs illustrats per infants e giuventüna, sco eir cudeschs da chant. Quaistas ediziuns pretendan spaisas d'üna vouta da strusch 400 000.— fr. La munaida a quaist scopo stuvarà gnir dumandada a las differentas fundaziuns ed als fuonds culturals sco eir al pövel rumantsch chi ans ha adüna sustgnü prontamaing cun la subscripziun sün cudeschs da valur.

Bler da chefar ans ha dat inguan la finanziaziun da la stampa dal nouv *vocabulari sursilvan*. Tuot cumprais ans cuostarà l'inter'ouvra bundant 130 000 fr.

La Cumischiun da scoula da la LR

as radunet quaist schner insembel cun la suprastanza da la Lia suot la presidenza da signur prof. Tönjachen per discuter davart il proget da la nouva ledscha da scoula, preschantà dal Departamaint d'educaziun a las conferenzas da magisters. Id ais gnü tut cogniziun cun plaschair, cha las scoulinas gnissan in avegnir missas suot survaglianza dal chantun a pêr a las scoulas privatas. Eir dessoan ellas survgnir ün sustegn finanziaal dal chantun.

La cumischiun ha alura tgnü per bön dad arcumandar a nossas conferenzas a man dal Departamaint d'educaziun eir l'instrucziun dal rumantsch sco ram, dasper quella dal tudais-ch, dapertuot

ingio cha'l pövel discuorra in granda part amo rumantsch,
ingio chi sun amo avantman fermas minoritats rumantschas,
ed ingio chi existan scoulinas rumantschas.

Nouvs cudeschs da scoula rumantschs sun il *tschinchavel cudaschet per las scoulas dal Plaun* ed il *quart cudaschin per las scoulas da Suot-selva*. Plaschair ans ha fat, cha Domat ha introdüt in sia scoula da lingua fundamentala tudais-cha uras regularas rumantschas per tuot las classas.

La Cumischiun da chant

as ha occupada in prüma lingia da la reediziun da las duos collecziuns «Guardia grischuna» e «Laudinella». Ün tschert numer da chanzuns chi nun gnivan chantadas da noss cors gnaran rimplazzadas tras composiziuns novas. In plü ha la cum. decis da publicchar pü bod pussibel chanzuns novas per cor viril, masdà e da duonnas sün fögls, e que per l'intschess ladin, sursilvan e surmiran.

Als premis litteraris

sun gnüts impalmats sün proposta da la Cumischiun litteraria da la USR als seguaints autuors:

Ün premi da fr. 500.— a Guglielm Gadola per sia lavur «Paul Luziet e sias marletgas».

Duns da fr. 250.— a Hendri Spescha e Mattias Spescha per la lavur cumüna «Sinzurs»,

fr. 200.— ad Imelda Coray-Monn per si'istorgia d'uffants «Nora e Norina» e

fr. 150.— a G. B. Sialm per sia collecziun da novellas «Span e debat».

Las ediziuns da la Lia

cumpiglian

il *Vocabulari sursilvan*, (redacziun dr. Alexi Decurtins)

il *Vocabulari da Surmeir*, (redacziun dna. Mena Wüthrich-Grisch e dr. A. Sonder).

il *Pledari da Suotselva*, redacziun mag. sec. Curo Mani.

il *Dicziunari ladin-tudais-ch*, cumanzà da prof. dr. Jon Pult.

las *grammaticas sursilvana e ladina*, in preparaziun da dr. Decurtins e dr. J. C. Arquint.

Dürant il 1956 ha la Lia publichà la *Bibliografia retorumscha*, vol. II, insembel cun üna seria dad otras lavuors litteraras, dramaticas e musicalas.

Bler da discuorrer han dat alura las seguaintas dumandas:

L'avischinaziun ortografica dals idioms rumantschs scrits,

la lavur illas scoulinas sco in scoula primara e secundara,

il rumantsch e las novas bancanotas svizzras,

il rumantsch e'l Cudesch da fuond federal,

la Festa federala dals 1. avuost e'l rumantsch,

la Spüerta da sacrifici da l'Uniun dals Grischs,

nos rapport cun la Ladinia orientala, e

l'Uniun federalista europea.

Suprastanza e secretariat

La suprastanza ha gnü l'an 1956 11 tschantadas e deliberà daplü co 70 fatschendas, in plü amo üna tschantada culs presidents da las societats ed üna cun la cumischiun da scoula.

Al secretariat han lavurà in ingaschamaint fix fin als 30 settember gfra. Claudia Vieli e daspö lura gfra. Ulrica Bisenz. Lavuors accessorias o specialas han pisserà dna. Lidia Hauser-Rupp, duonna Maria Lorin-

gett, sr. dr. A. Decurtins, gfra. Maria Paul, sar v. mag. sec. J. Calonder, dna. Leonie Decurtins e dna. Paulina Caduff.

Delegaziuns, rapreschantaziuns, consultas.

Il parsura ha rapreschantà insembel cun sar dr. Jon Pult la Lia al «Congrès des patoisants de la Suisse romande» a Gruyère e Bulle.

A la delegaziun a Berna han fat part: cussgl. naz. dr. Condrau, cussgl. gov. dr. Bezzola, dr. Durgiai e prof. Florin.

Al funeral da can. dr. C. Fry ais la Lia statta rapreschantada tras dr. Gion Deplazes e'l parsura.

Sar prof. Florin ha rapreschantà la LR a la Conferenza ladina a Zernez e sar mag. sec. Toni Halter pro la radunanza generala da l'OSG a Locarno ed a la radunanza generala da la Lia svizra per la litteratura da la giuventüna a Lucerna.

L'archiv da la LR,

inrichi l'ultim temp dal material our dal relasch da sar Peider Lansel e dna. Bignia Piguet-Lansel, Giachen Conrad e. o., ais gnü ordinà da sar mag. sec. J. Calonder a Zernez e gfra. Maria Paul. Davo quaista lavur archivala da granda fadia cumpiglia l'archiv da la LR 186 s-chaclas cun forsa 1 100 — 1 200 mappas detagliadas.

La LR ha laschè cumpilar in plü ün *catalog d'antiquariat* chi cumpiglia plü co 200 singuls cudeschs, sco eir collecziuns cumpletas da las Annalas, dal Chalender ladin, dal Chalender «Per mintga gi», dal Tschespet, da Noss Sulom e dals cudaschins da la Chasa paterna. Singulas annadas pon gnir furnidas da tuot ils periodics rumantschs.

Pitschna cronica

La Chasa Paterna, Lavin, surpigliarà in successiun da seis bap e bapsegner sar *Nuot Brunner*, chi dvainta cun quai editur rumantsch in terza e rapreschantant commercial da la firma Wander a Berna in quarta generaziun.

Eir il militar resguarda uossa la quarta lingua sülla trocla da muni-ziun persunala impalmada a mincha sudà svizzer.

Pablo Casals as interessa per chanzuns rumantschas. Tras sar mag. sec. Tumasch Dolf ha il renomnà cellist fat trametter üna collecziun da chanzuns popularas rumantschas, sco la Stiva da filar, las chanzuns da Plaz etc.

Il Fuond lotaria dal Grischun s'ha prestà dal 1941—54 cun arduond 276 000 fr. per intents rumantschs, dimena strusch 20 000 fr. l'an. Que ais circa $\frac{1}{8}$ dal rechav total per bundant $\frac{1}{3}$ da l'intera populaziun grischuna.

L'Unium grischuna per protecziun da las bes-chas ha edit ün'insaina da cudeschs in las 6 linguas scrittas dal Grischun, dimena in tudais-ch,

talian e 4 idioms rumantschs. Quaist'insaina vain surdatta gratuitamaing in tuot las scoulas grischunas.

La radunanza cumünala da Domat ha decis ultimamaing cun unanimità da dar a la LR üna contribuziun annuala da fr. 650.— per la lavur rumantscha in quel cumün.

Noss morts

La LR cumplandscha la mort dals seguaints fidels amis da nossa lingua:

Canoni dr. phil. e dr. theol. h. c. sur Carli Fry, ün dals plü früttaivels scriptuors rumantschs dad aigna taimpra. Indombrablas sun sias lavuors originalas ed in traducziun, poesias e dramas da tuottasort. A sia bara han discurrü per la Romania mag. sec. Toni Halter, per la LR e l'Uniun da scriptuors svizzers prof. Gion Deplazes.

Sur canoni Placi Sigisbert Deplazes, mort in ota età a Surrein. Sco professor a Sviz as ha el occupà cun litteratura rumantscha, edind cun prof. Gion Cahannes il Cudesch dals evangelis.

Jon Andri Brunner, il meritaivel editur da la *Chasa Paterna*, mort a Lavin in december 1956. El ha cuntinuà la lavur da seis bap, sar J. C. Brunner chi in maniera dal tuot dischinterassada ha s-chaffi quaista cuostavla collecziun da litteratura ladina e l'ha publichada ad agen cuost d'ürant 36 ans.

Gian Füm, pres. cumünal a Segl-Fex, fervent cumbattant rumantsch e grandcussglier, ün dals promotuors da l'ouvra «Pro lej da Segl.»

Dna. Rosa Florin-Ritz a Guarda, üna duonna d'insolita nöblia da spiert, remarchabla in sias prestaziuns a prô da seis cumün e prossem.

Hendri Walter Frey, nat a Segl, mort a Blonay davo üna vita plaina d'attachamaint a la terra rumantscha e seis problems linguistics.

Noss giubilar

A sar cussgl. naz. **dr. Giusep Condrau** avain nus da gratular dublamaing per seis cumplean da 60 ans sco per sia onurifica tscherna sco president dal Cussagl naziunal per 1956/57, ün'onur chi be da rar ais gnüda accordada al chantun Grischun. Istessamaing ans staja a cour da'ns algordar dal 80avel anniversari da **prof. dr. Pieder Tuor**, il scenzià da nom e da pom cun orma rumantscha e da **dr. Alexander Pfister** a Basilea, il perscrutadur da l'istorgia grischuna.

Per glivrar ingrazchaina a tuot quels chi ans han güdats in nossa lavur sco als oters chi as dostan di per di per üna concepziun clera rumantscha in lur aigna chasa e cumünanza. La sort dal rumantsch nu vain decisa i'l ravuogl da la suprastanza da la LR e sias societats, ma aint il ambiaint da la vita da minchadi.